Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (sedmo vijeće)

18. studenoga 2021.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Ugovor o hipotekarnom kreditu indeksiran u stranoj valuti – Ugovorna odredba koja se odnosi na kupovni i prodajni tečaj strane valute – Zahtjev razumljivosti i transparentnosti – Ovlasti nacionalnog suda”

U predmetu C-212/20,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sąd Rejonowy dla Warszawy–Woli w Warszawie II Wydział Cywilny (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Wola, II. građansko vijeće, Poljska), odlukom od 22. siječnja 2020., koju je Sud zaprimio 12. svibnja 2020., u postupku

M. P.,

B. P.

protiv

„A.” prowadzący działalność za pośrednictwem „A.” S. A.,

uz sudjelovanje:

Rzecznik Praw Obywatelskich

SUD (sedmo vijeće),

u sastavu: I. Ziemele (izvjestiteljica), predsjednica šestog vijeća, u svojstvu predsjednice sedmog vijeća, P. G. Xuereb i A. Kumin, suci,

nezavisna odvjetnica: J. Kokott,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za M. P. i B. P., J. Mikołajek, *radca prawny*, i M. Szymański, *adwokat*,

* Jezik postupka: poljski

– za „A.” prowadzący działalność za pośrednictwem „A.” S. A., M. Bakuła, *radca prawny*,

– za Rzecznik Praw Obywatelskich, M. Taborowski,

– za poljsku vladu, B. Majczyna, u svojstvu agenta,

– za portugalsku vladu, L. Inez Fernandes, M. Queiroz Ribeiro, A. Rodrigues i P. Barros da Costa, u svojstvu agenata,

– za Europsku komisiju, S. L. Kalėda i N. Ruiz García, u svojstvu agenata,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnu odvjetnicu, da u predmetu odluči bez mišljenja,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 3. stavka 1., članka 4. stavka 1. i članka 5. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osoba M. P. i B. P., s jedne strane, i banke „A.” prowadzący działalność za pośrednictwem „A.” S. A. (u daljnjem tekstu: društvo A), s druge strane, u vezi s načinima otplaćivanja ugovora o hipotekarnom kreditu indeksiranog u stranoj valuti koji sadržava navodno nepoštene odredbe.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Osma i dvadeseta uvodna izjava Direktive 93/13 glase kako slijedi:

„[B]udući da se u dvama programima Zajednice, programom za zaštitu potrošača i programom o politici informiranja, ističe značaj zaštite potrošača kada je riječ o nepoštenim ugovornim odredbama; budući da bi tu zaštitu trebalo propisati zakonima i propisima koji su ili usklađeni na razini Zajednice ili doneseni izravno na toj razini;

[…]

budući da bi se ugovori trebali sastavljati jasnim, razumljivim jezikom, potrošač bi zapravo trebao dobiti mogućnost da pregleda sve odredbe i, u slučaju kakvih dvojbi, trebalo bi prevagnuti tumačenje koje je za potrošača najpovoljnije.”

4 Člankom 3. stavkom 1. te direktive određuje se:

„Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.”

5 U skladu s člankom 4. navedene direktive:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”

6 Člankom 5. Direktive 93/13 predviđa se:

„U slučaju ugovora u kojima se potrošaču sve ili određene odredbe nude u pisanom obliku, te odredbe uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo. Ako postoji sumnja oko značenja neke odredbe, prednost ima tumačenje koje je najpovoljnije za potrošača. Ovo pravilo o tumačenju ne primjenjuje se u kontekstu postupka utvrđenog u članku 7. stavku 2.”

7 U skladu s člankom 6. stavkom 1. te direktive:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

8 U članku 7. stavku 1. navedene direktive navodi se:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

Poljsko pravo

9 Članak 65. Kodeksa cywilnog (Građanski zakonik) glasi kako slijedi:

„1. Očitovanje volje treba tumačiti u skladu s načelima društvenog suživota i običajima, vodeći računa o okolnostima u kojima je dano.

2. U ugovorima treba istražiti koja je bila zajednička namjera stranaka i koji se cilj želio postići, a ne ograničiti se na doslovno značenje izraza.”

10 Članak $385.^{1}$ Građanskog zakonika navodi:

„1. Odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem o kojima se nije pojedinačno pregovaralo ne obvezuju potrošača ako definiraju njegova prava i obveze protivno dobrim običajima i nanose znatnu štetu njegovim interesima (nezakonite odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne

odredbe kojima se uređuju glavna davanja stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način.

2. Kada primjenom stavka 1. pojedina odredba ugovora ne obvezuje potrošača, stranke i dalje obvezuju ostale ugovorne odredbe.

3. Odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem koje nisu bile predmet pojedinačnih pregovora jesu ugovorne odredbe na čiji sadržaj potrošač nije mogao imati konkretan utjecaj. Osobito je riječ o ugovornim odredbama preuzetima iz obrasca ugovora koji je suugovarač predložio potrošaču

4. Teret dokazivanja da se o odredbi pojedinačno pregovaralo je na onoj stranci koja se na to poziva."

11 U članku 69. stavku 2. ustawe – Prawo bankowe (Zakon o bankovnom pravu) od 29. kolovoza 1997. (Dz. U. br. 140 iz 1997., pozicija 939), u verziji koja je bila na snazi na dan nastanka činjenica u glavnom postupku, naveden je popis podataka koji se moraju nalaziti u ugovoru o kreditu, kao što su iznos i valuta kredita (točka 2.), načini i rok otplate kredita (točka 4.), iznos kamatne stope i uvjeti njezine izmjene (točka 5.) ili pak načini izmjene i raskida ugovora (točka 10.).

12 Ustawom o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Zakon o izmjeni Zakona o bankarstvu) od 29. srpnja 2011. (Dz. U. br. 165 iz 2011., pozicija 984), koji je stupio na snagu nakon dana sklapanja ugovora o kreditu o kojemu je riječ u glavnom postupku, članku 69. stavku 2. Zakona o bankovnom pravu dodani su točka 4.a, kao i stavak 3. tom članku.

13 U skladu s člankom 69. stavkom 2. točkom 4.a Zakona o bankovnom pravu, kako je izmijenjen, u ugovoru o kreditu moraju se navesti, osobito „u slučaju ugovora o kreditu koji je izražen ili indeksiran u valuti različitoj od poljske valute, detaljna pravila kojima se utvrđuju načini i datumi utvrđivanja tečaja stranih valuta na temelju kojeg se, među ostalim, izračunavaju iznos kredita, njegovi obroci i mjesečne rate (glavnica i kamate) kao i pravila o konverziji u valutu isplate ili otplate kredita".

14 Člankom 69. stavkom 3. tog zakona, kako je izmijenjen, predviđa se:

„U slučaju ugovora o kreditu koji je izražen ili indeksiran u valuti različitoj od poljske valute korisnik kredita može otplaćivati mjesečne obroke (glavnicu i kamate) i izvršiti prijevremenu otplatu cjelokupnog iznosa ili dijela iznosa kredita izravno u toj valuti. U tom slučaju ugovor o kreditu također utvrđuje pravila o otvaranju i vođenju računa za prikupljanje sredstava za otplatu kredita i pravila o otplati kredita putem tog računa."

Glavni postupak i prethodna pitanja

15 Osobe M. P. i B. P. sklopile su 16. svibnja 2008. s društvom A, bankom sa sjedištem u Poljskoj, ugovor o hipotekarnom kreditu na iznos od 460 000 poljskih zlota (PLN) (otprilike 100 000 eura), otplativ u 480 mjesečnih obroka. Ugovor je indeksiran u stranoj valuti, i to u švicarskom franku (CHF), a kamatna stopa odgovarala je referentnoj stopi LIBOR-a 3M (CHF), uvećanoj za fiksnu maržu od 1,20 postotnih bodova.

16 Korisnici kredita su, u okviru svojega zahtjeva za kredit, potpisali izjavu u skladu s kojom se, iako su u potpunosti svjesni valutnog rizika, odriču mogućnosti da kredit ugovore u poljskim zlotima i odabiru ugovoriti kredit indeksiran u stranoj valuti. K tomu, u toj je izjavi pobliže određeno da su korisnici kredita već bili obaviješteni o tome da su obroci kredita izraženi u toj stranoj valuti i da se moraju otplaćivati u poljskim zlotima, u skladu s pravilima opisanima u Općim uvjetima ugovora, s kojima su bili upoznati (u daljnjem tekstu: Opći uvjeti).

17 Iz članka 2. točaka 2. i 12. Općih uvjeta proizlazi da je kredit indeksiran u stranoj valuti kredit po kamatnoj stopi koja se temelji na referentnoj stopi koja se odnosi na valutu koja nije poljski zlot, a čija se isplata i otplata izvršavaju u poljskim zlotima, na temelju tečaja strane valute iz tečajne liste stranih valuta koja je na snazi u banci.

18 U skladu s člankom 7. točkom 4. Općih uvjeta, sredstva se isplaćuju u poljskim zlotima po stopi koja ne može biti manja od kupovne cijene, u skladu s tečajnom listom koja je na snazi u trenutku te isplate. Stanje duga po osnovi kredita izražava se u stranoj valuti, a izračunava na temelju tečaja koji je primijenjen na isplatu kredita.

19 Na temelju članka 9. stavka 2. Općih uvjeta, obroci kredita izražavaju se u stranoj valuti te se ustežu s bankovnog računa korisnika kredita na dan njihova dospijeća, prema prodajnoj cijeni švicarskog franka iz tečajne liste koja je na snazi u banci na kraju radnog dana koji prethodi danu dospijeća obrokâ.

20 Osobe M. P. i B. P. sklopile su 10. siječnja 2013. s društvom A dodatak ugovoru o kojem je riječ, kojim je predviđeno da korisnici kredita sami otplaćuju kredit u švicarskim francima, bez tečajne transakcije koju obavlja banka.

21 Fluktuacije tečaja između poljskog zlota i švicarskog franka dovele su do toga da je razlika između iznosa koji su tužitelji iz glavnog postupka otplatili od 16. svibnja 2008. do 10. listopada 2014. i iznosa koji bi otplatili da je kredit bio izražen u poljskim zlotima, a po primjenjivoj kamatnoj stopi, iznosila 30 601,01 PLN (otprilike 6732 eura).

22 Budući da je odredba o indeksaciji kredita u stranoj valuti bila nepoštena jer njome nisu bili pobliže određeni načini na koji banke određuju tečajeve stranih valuta, osobe M. P. i B. P. podnijele su tužbu kojom su zahtijevale da se društvu A naloži da im isplati iznos od 50 000 PLN (otprilike 10 850 eura).

23 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da stranke glavnog postupka različito tumače tekst odredbe o indeksaciji ugovora o hipotekarnom kreditu. Naime, dok se, prema stajalištu banke, tom odredbom propisuje određivanje tečaja valute kredita s obzirom na tržišni tečaj, kako se on svakodnevno objavljuje na tečajnoj listi banke, korisnici kredita tumače tu odredbu na način da se njome predviđa da se tečaj valute utvrđuje na temelju objektivnog tečaja, kao što je onaj koji utvrđuje Narodowy Bank Polski (Poljska narodna banka).

24 Prema mišljenju tog suda, odredbu o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku, zbog općenitosti njezina izričaja, prati određena dvosmislenost, tako da treba smatrati da društvo A nije ispunilo svoje obveze informiranja i transparentnosti, kako su predviđene u članku 5. Direktive 93/13.

25 Međutim, dvoji o tome treba li, s obzirom na trajanje ugovora o kreditu, a to je 40 godina, i na sam mehanizam indeksacije u stranoj valuti, čiji se tečaj stalno mijenja, članak 5. Direktive 93/13, unatoč svemu, tumačiti tako da je na banci da sastavi odredbu na način koji korisniku kredita omogućava da samostalno odredi taj tečaj u određenom trenutku. Naime, takvu razinu preciznosti nije moguće postići u praksi.

26 U tom pogledu sud koji je uputio zahtjev navodi da mu članak 65. Građanskog zakonika daje mogućnost istraživanja zajedničke namjere ugovornih stranaka. U ovom slučaju ističe da tržišna vrijednost strane valute indeksacije može biti kriterij za utvrđenje tečaja te valute u skladu s ugovorom o kojem je riječ u glavnom postupku. Dodaje da takvo rješenje jamči ravnotežu prava i obveza ugovornih stranaka.

27 Uostalom, taj sud ističe da, u skladu s presudama od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164) i od 26. siječnja 2017., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), valja provjeriti provodi li se dotičnom ugovornom odredbom raspodjela prava i obveza kakvu stranke ne bi prihvatile u okviru pregovora vođenih u dobroj vjeri.

28 Međutim, s obzirom na okolnosti u kojima je ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku bio sklopljen i izvršen, s jedne strane, navedeni sud ne isključuje činjenicu da bi korisnici kredita ipak sklopili taj ugovor i da su uvjete razumjeli na isti način kao i banka.

29 S druge strane, prema mišljenju tog suda, društvo A je tijekom cijelog razdoblja izvršenja ugovora, a na temelju svojeg razumijevanja tog ugovora, primjenjivalo tržišne tečajeve valuta te se stoga za njega ne može smatrati da je postupalo u zloj vjeri. U najgorem slučaju bi mu se mogla predbaciti određena ravnodušnost, ali ne i namjera da oblikuje ugovornu odredbu s ciljem da ošteti potrošača primjenom tečaja stranih valuta koji su proizvoljni i nemaju veze s tržišnim tečajem.

30 U tim je okolnostima Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie II Wydział Cywilny (Općinski sud u Varšavi – općina Varšava-Wola, II. građansko vijeće, Poljska) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li ugovorna odredba kojom se utvrđuje kupovni i prodajni tečaj strane valute u ugovoru o kreditu indeksiranom u stranoj valuti – s obzirom na članak 3. stavak 1., članak 4. stavak 1. i članak 5. Direktive [93/13] i njezine uvodne izjave kojima se predviđa da ugovor mora biti sastavljen jasnim i razumljivim jezikom i da u slučaju dvojbi treba prevagnuti tumačenje koje je najpovoljnije za potrošača – biti sastavljena na nedvosmislen način, odnosno tako da korisnik kredita/potrošač može samostalno odrediti tečaj na određeni dan ili se pak ugovorna odredba – s obzirom na vrstu ugovora o kojoj je riječ u članku 4. stavku 1. navedene direktive, dugoročnu prirodu ugovora (koji traje nekoliko desetljeća) i činjenicu da je vrijednost strane valute podložna stalnim promjenama (koje mogu nastati u bilo kojem trenutku) – može sastaviti na općenitiji način, odnosno s obzirom na tržišnu vrijednost strane valute, tako da se ne prouzroči znatnija neravnoteža između stranaka u pogledu prava i obveza na štetu potrošača u smislu članka 3. stavka 1. navedene direktive?

2. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo [pitanje], je li, s obzirom na članak 5. Direktive Vijeća [93/13] i njezine uvodne izjave, moguće ugovornu odredbu u kojoj je davatelj kredita (banka) odredio kupovni i prodajni tečaj strane valute tumačiti na način da se ugovorne dvojbe riješe u korist potrošača i da se prihvati da se kupovni i prodajni tečaj strane valute u ugovoru ne određuju proizvoljno, nego po slobodnim tržišnim uvjetima, osobito u situaciji u kojoj obje strane na isti način tumače ugovorne odredbe kojima se određuje kupovni i prodajni tečaj

strane valute ili korisnik kredita/potrošač nije pokazao interes za spornu ugovornu odredbu u vrijeme sklapanja i tijekom izvršavanja ugovora, uključujući to da se nije upoznao sa sadržajem ugovora u trenutku njegova sklapanja i tijekom cijelog njegova trajanja?”

O prethodnim pitanjima

31 Uvodno treba istaknuti da svojim prvim prethodnim pitanjem sud koji je uputio zahtjev, s jedne strane, pita treba li, da bi se ispunio zahtjev transparentnosti iz članka 4. stavka 1. i članka 5. Direktive 93/13, odredba o indeksaciji u stranoj valuti – kao što je ona koju sadržava ugovor o hipotekarnom kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku, obilježenom osobito dugim trajanjem – biti sastavljena na jasan i razumljiv način koji potrošaču omogućava da sam, u svakom trenutku, odredi tečaj te valute, kako ga primjenjuje banka. U okviru tog pitanja sud koji je uputio zahtjev želi, s druge strane, doznati je li upućivanje na tržišnu vrijednost valute dovoljno da bi bio zajamčen zahtjev transparentnosti koji je predviđen tim odredbama.

32 Usto, svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev želi doznati je li ovlašten tumačiti odredbu o indeksaciji kao što je ona o kojoj je riječ u glavnom postupku u smislu da ona upućuje na tržišnu vrijednost strane valute, osobito ako takvo tumačenje omogućava odražavanje zajedničke volje ugovornih stranaka i sprječavanje poništavanja te odredbe.

33 Slijedom toga, u okviru drugog dijela prvog prethodnog pitanja, sud koji je uputio zahtjev vidi upućivanje na opći pojam tržišne vrijednosti kao sredstvo kojim se jamči da je odredba o indeksaciji poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku sastavljena na jasan i razumljiv način. Osim toga, iz drugog prethodnog pitanja proizlazi, među ostalim, da to upućivanje proizlazi iz tumačenja te ugovorne odredbe koje daje sud koji je uputio zahtjev, pri čemu on želi doznati je li, s obzirom na posebne okolnosti glavnog postupka, osobito na dugoročnost ugovora o kreditu i nedostatak posebnog interesa koji su korisnici kredita pokazali tijekom njegova izvršenja, ovlašten preoblikovati ugovornu odredbu o kojoj je riječ u glavnom postupku tako da, na općenitiji način, upućuje na tržišnu vrijednost strane valute.

34 U tim okolnostima na prvo potpitanje prvog pitanja valja odgovoriti prije ispitivanja drugog potpitanja tog pitanja zajedno s drugim pitanjem.

Prvo potpitanje prvog pitanja

35 Prvim potpitanjem prvog pitanja sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 4. stavak 1. i članak 5. Direktive 93/13 tumačiti na način da – kako bi se smatralo da je odredba, koju sadržava ugovor o kreditu sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluge i potrošača i kojom se utvrđuje kupovna i prodajna cijena strane valute u kojoj je kredit indeksiran, sastavljena na jasan i razumljiv način u smislu tih odredaba – ta odredba mora biti sastavljena tako da potrošaču omogućava da samostalno, u svakom trenutku izvršenja ugovora, odredi tečaj valute koja se primjenjuje za utvrđivanje iznosa obrokâ otplate tog kredita.

36 Najprije valja podsjetiti na to da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi, u okviru postupka suradnje između nacionalnih sudova i Suda uspostavljenog člankom 267. UFEU-a, dužnost Suda da nacionalnom sudu pruži koristan odgovor koji će mu omogućiti odlučivanje o sporu koji se pred njim vodi. U tom smislu Sud će prema potrebi preoblikovati pitanja koja su mu postavljena (presuda od 16. srpnja 2020., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, t. 46. i navedena sudska praksa).

37 U ovom slučaju, iako je točno da se u prvom potpitanju prvog pitanja sud koji je uputio zahtjev poziva na zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja ugovornih odredaba, kao što je to propisano u članku 4. i članku 5. Direktive 93/13, glavni se postupak ne odnosi na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade, na jednoj strani, i isporučene usluge i robe, na drugoj strani, u smislu članka 4. stavka 2. te direktive, tako da prvo potpitanje prvog pitanja treba razumjeti na način da se odnosi samo na tumačenje zahtjeva transparentnosti o kojemu je riječ u članku 5. navedene direktive.

38 U tom pogledu valja istaknuti da, u svakom slučaju, iz sudske prakse Suda proizlazi, s jedne strane, da se zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja iz članka 5. Direktive 93/13 primjenjuje i onda kad odredba ulazi u područje primjene članka 4. stavka 2. te direktive (vidjeti u tom smislu presudu od 3. ožujka 2020., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, t. 46.) i, s druge strane, da zahtjev iz te odredbe ima isti doseg kao i onaj iz članka 5. te direktive (presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 69.).

39 Osim toga, treba napomenuti da, u skladu s tekstom članka 5. Direktive 93/13, kada su odredbe ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača sastavljene u pisanom obliku, te odredbe „uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo” te tako poštovati zahtjev transparentnosti.

40 Usto, u skladu s dvadesetom uvodnom izjavom te direktive, potrošač zapravo mora dobiti mogućnost da pregleda sve odredbe ugovora.

41 U tom pogledu valja naglasiti da se zahtjev transparentnosti ugovornih odredbi ne može svesti samo na jasnoću i razumljivost tih odredbi na formalnoj i jezičnoj razini. Budući da se sustav zaštite uspostavljen tom direktivom temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na trgovca, osobito u pogledu razine obaviještenosti, zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja ugovornih odredbi, a samim time i transparentnosti, predviđen navedenom direktivom treba shvatiti u širem smislu (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 63. i navedena sudska praksa).

42 Zahtjev transparentnosti ugovornih odredaba treba, dakle, shvatiti tako da određuje ne samo da dotična ugovorna odredba potrošaču mora biti razumljiva na formalnoj i gramatičkoj razini nego i da prosječan potrošač, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može razumjeti konkretno funkcioniranje načina obračuna te stope i samim time na osnovi preciznih i razumljivih kriterija procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje bi takva ugovorna odredba mogla imati na njegove financijske obveze (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 64. i navedena sudska praksa).

43 Konkretnije, zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja podrazumijeva da, u slučajevima ugovora o kreditu, financijske institucije moraju korisnicima kredita dostaviti dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informirane odluke. Konkretno, taj zahtjev znači da ugovornu odredbu prema kojoj se kredit mora vratiti u istoj valuti kao u onoj u kojoj je ugovor o kreditu sklopljen potrošač mora razumjeti na formalnoj i gramatičkoj razini, ali i u pogledu njezina konkretnog dosega, u smislu da prosječan potrošač, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može ne samo znati za mogućnosti aprecijacije ili deprecijacije strane valute u kojoj je ugovor o kreditu indeksiran, već može i procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice

koje bi takva odredba mogla imati na njegove financijske obveze (vidjeti rješenje od 22. veljače 2018., Lupean, C-119/17, neobjavljeno, EU:C:2018:103, t. 24. i navedenu sudsku praksu).

44 Takvo je tumačenje potkrijepljeno ciljem Direktive 93/13 odnosno osobito, kao što to proizlazi iz njezine osme uvodne izjave, zaštitom potrošača. Sud je u tom pogledu već presudio da je informiranje prije sklapanja ugovora o ugovornim uvjetima i posljedicama sklapanja ugovora od temeljne važnosti za potrošača. On, među ostalim, i na osnovi te informacije donosi odluku o tome želi li biti ugovorno vezan uvjetima koje je prethodno sastavio trgovac (presuda od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 62. i navedena sudska praksa).

45 U ovom slučaju iz spisa kojim raspolaže Sud proizlazi da su, u trenutku sklapanja ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku, korisnici kredita odredbu u vezi s indeksacijom ugovora razumjeli na način da se njome predviđa utvrđenje kupovne i prodajne cijene valute indeksacije u svrhu izračuna mjesečnih obroka otplate na temelju objektivno određenog tečaja, poput onoga koji utvrđuje Narodowy Bank Polski (Poljska narodna banka).

46 S druge strane, društvo A navodi da je, na temelju članka 9. točke 2. Općih uvjeta, kupovna i prodajna cijena valute bila ona koja je navedena u tečajnoj listi, koja je bila na snazi u banci i dodaje da, na dan sklapanja ugovora o kojem je riječ u glavnom postupku, na temelju odredaba zakona i propisa na snazi nije imala obvezu pobliže odrediti sve detalje izračuna primijenjenog tečaja. Društvo A pojašnjava da je, u praksi, tečaj zajednički rezultat, s jedne strane, srednjih tečajeva valuta koje objavljuje Poljska narodna banka i, s druge strane, ukupnog stanja na tržištu valuta, položaja banke u području valuta i predviđanjâ o tečajnim kretanjima.

47 U tom pogledu iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da se ni odredbom o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku ni općim uvjetima pobliže ne određuju svi čimbenici koje banka uzima u obzir da bi utvrdila tečaj koji primjenjuje za izračun obroka otplate hipotekarnog kredita o kojem je riječ u glavnom postupku.

48 Stoga se, pod uvjetom provjere suda koji je uputio zahtjev, čini da je nenavođenje načinâ određivanja tečaja koje društvo A primjenjuje za izračun obroka otplate izraženija značajka odredbe o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku nego njezin dvosmislen izričaj.

49 Sud je već utvrdio da je, kada je riječ o ugovornoj odredbi na temelju koje poslovni subjekt može izračunati iznos mjesečnih rata otplate koje mu duguje potrošač na temelju važećeg prodajnog tečaja tog prodavatelja robe ili pružatelja usluga za stranu valutu, za poštovanje obveze transparentnosti od bitne važnosti činjenica jesu li u ugovoru o kreditu na transparentan način objašnjeni razlog i pojedinosti mehanizma konverzije u stranu valutu kao i odnos tog mehanizma s mehanizmom koji se nalazi u drugim odredbama o isplati kredita, tako da potrošač na temelju točnih i razumljivih kriterija može predvidjeti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze (vidjeti u tom smislu presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 73.).

50 Slijedom toga, na nacionalnom je sudu da ocijeni, s obzirom na sve relevantne elemente činjeničnog stanja, uključujući oglašavanje i obavijesti koje je davatelj kredita učinio dostupnima u sklopu pregovora o ugovoru o kreditu o kojem je riječ, može li prosječan potrošač, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, ne samo saznati za razlike tečaja, koje se inače prate na tržištu valuta, nego i procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice

koje za njega proizlaze iz primjene prodajnog tečaja na izračun obroka otplate koje je u konačnici dužan platiti, a time i ukupan trošak kredita (vidjeti u tom smislu presudu od 10. lipnja 2021., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, t. 66. i 67. i navedenu sudsku praksu).

51 Točno je, kao što ističe sud koji je uputio zahtjev, da u slučaju ugovora o kreditu koji je indeksiran u stranoj valuti u trajanju od 40 godina, davatelj kredita ne može predvidjeti razvoj događaja u vezi s financijskim teretom do kojeg može dovesti mehanizam indeksacije predviđen navedenim ugovorom.

52 U tom pogledu valja istaknuti da se pitanje o tome poštuje li prodavatelj robe ili pružatelj usluga zahtjev transparentnosti iz članka 5. Direktive 93/13 mora ocjenjivati s obzirom na elemente kojima je taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga raspolagao na dan sklapanja ugovora s potrošačem (rješenje od 3. ožujka 2021., Ibercaja Banco, C-13/19, neobjavljeno, EU:C:2021:158, t. 57. i navedena sudska praksa).

53 Međutim, okolnost da se tečajevi dugoročno mijenjaju ne može biti opravdanje da se, u ugovornim odredbama i u okviru informacija koje tijekom pregovora o ugovoru pruža prodavatelj robe ili pružatelj usluga, ne spomenu kriteriji koje banka upotrebljava za utvrđivanje tečaja koji se primjenjuje za izračun obroka otplate, čime se potrošaču omogućava da u svakom trenutku odredi taj tečaj.

54 To je razmatranje potkrijepljeno činjenicom da, s obzirom na to da se sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga, osobito u pogledu razine obaviještenosti, zahtjev jasnog i razumljivog sastavljanja ugovornih odredbi, a samim time i transparentnosti, predviđen navedenom direktivom, treba shvatiti u širem smislu, u smislu da se korisniku kredita mora omogućiti da razumije na što se obvezuje, osobito načine izračuna mjesečnih obroka otplate kredita koji ugovara.

55 Iz prethodnih razmatranja proizlazi da članak 5. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da sadržaj odredbe ugovora o kreditu sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, kojom se utvrđuje kupovna i prodajna cijena strane valute u kojoj je kredit indeksiran, mora omogućavati potrošaču, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, da, na temelju jasnih i razumljivih kriterija, razumije način na koji je utvrđen tečaj strane valute koji je upotrijebljen za izračun iznosa obrokâ otplate, tako da taj potrošač može u svakom trenutku sam odrediti tečaj koji primjenjuje prodavatelj robe ili pružatelj usluga.

Drugo potpitanje prvog pitanja i drugo pitanje

56 Tim pitanjima, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti nastoji doznati treba li članke 5. i 6. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi to da nacionalni sud, koji je, u smislu članka 3. stavka 1. te direktive, utvrdio nepoštenost odredbe o indeksaciji ugovora o kreditu sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača u stranoj valuti, provede tumačenje te odredbe kako bi ublažio njezinu nepoštenost tako što uvodi opći pojam „tržišna vrijednost” strane valute indeksacije, čak i kad bi takvo tumačenje odgovaralo zajedničkoj volji ugovornih stranaka.

57 Kao prvo, valja podsjetiti na to da iako, s obzirom na sve okolnosti glavnog predmeta, sud koji je uputio zahtjev mora utvrditi nepoštenost odredbe o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku, na njemu je da je, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, izuzme iz primjene.

58 U tom pogledu iz sudske prakse proizlazi, s jedne strane, da poštovanje zahtjeva jasnoće i razumljivosti ugovorne odredbe, predviđenog u članku 5. Direktive 93/13, čini jedan od elemenata o kojima treba voditi računa prilikom ocjenjivanja nepoštenosti te odredbe, što je zadaća nacionalnog suda na temelju članka 3. stavka 1. te direktive. U okviru te ocjene na spomenutom je sudu da, s obzirom na sve okolnosti slučaja, ispita, kao prvo, moguće nepoštovanje zahtjeva dobre vjere i, kao drugo, postojanje eventualne znatnije neravnoteže na štetu potrošača, u smislu te odredbe (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 49.).

59 S druge strane, utvrđeno je da u skladu s odredbom ugovora o kreditu indeksiranog u stranoj valuti, kojom se određuje da se obroci otplate moraju isplatiti u toj valuti, tečajni rizik u slučaju pada vrijednosti nacionalne valute u odnosu na tu valutu snosi potrošač (vidjeti u tom smislu rješenje od 22. veljače 2018., Lupean, C-119/17, neobjavljeno, EU:C:2018:103, t. 28.).

60 U ovom slučaju iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da je članak 69. stavak 2. Zakona o bankovnom pravu izmijenjen nakon sklapanja ugovora o hipotekarnom kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku na način da, ubuduće, ugovor o hipotekarnom kreditu indeksiranom u stranoj valuti nužno mora sadržavati informacije u vezi s metodama i datumima utvrđivanja tečaja na temelju kojeg se izračunavaju iznos kredita i mjesečni obroci otplate te pravila o konverziji valuta.

61 U tom je pogledu Sud već presudio da iako članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 ne sprečava države članice da zakonom prekinu korištenje nepoštenih odredaba u ugovorima koje trgovci sklapaju s potrošačima, zakonodavac ipak mora u tom kontekstu poštovati zahtjeve koji proizlaze iz članka 6. stavka 1. iste direktive (presuda od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 77. i navedena sudska praksa).

62 Naime, činjenica da su određene ugovorne odredbe putem nacionalnog zakona bile proglašene nepoštenima i ništetnima te zamijenjene novim odredbama ne može imati za učinak smanjenje zaštite zajamčene potrošačima (presuda od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 78. i navedena sudska praksa).

63 U tim okolnostima donošenje od strane zakonodavca odredaba koje ograničavaju korištenje ugovorne odredbe i pridonose osiguravanju odvraćajućeg učinka iz Direktive 93/13 u pogledu ponašanja prodavatelja robe ili pružatelja usluga ne dovodi u pitanje prava koja ta direktiva priznaje potrošaču (presuda od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 79.).

64 Slijedom toga, iz tako navedenih okolnosti, poput točaka 50. i 52. ove presude, proizlazi da je nepoštena odredba o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku i kojom se, pod uvjetom provjera koje mora provesti sud koji je uputio zahtjev, potrošaču ne omogućava da u svakom trenutku sam odredi tečaj koji primjenjuje prodavatelj robe ili pružatelj usluga.

65 U tu svrhu, a s obzirom na to da je taj sud naveo da se ne može smatrati da je društvo A postupilo u zloj vjeri, na navedenom je sudu da posebno ispita postoji li znatnija neravnoteža između prava i obveza stranaka koja na štetu potrošača proizlazi iz ugovora.

66 Takvo se ispitivanje ne može ograničiti na kvantitativno ekonomsko ocjenjivanje koje se temelji na usporedbi ukupnog iznosa transakcije na koju se ugovor odnosi, s jedne strane, i troškova koji na temelju te odredbe terete potrošača, s druge strane. Naime, znatnija neravnoteža može proizlaziti iz same činjenice da dovoljno ozbiljno oštećuje pravni položaj u koji je na temelju primjenjivih nacionalnih odredbi stavljen potrošač kao stranka predmetnog ugovora, bilo u obliku ograničenja sadržaja prava koja prema tim odredbama ima na temelju ugovora ili ograničenja u njihovu korištenju ili pak u obliku nametanja dodatne obveze koja nije predviđena nacionalnim pravilima (presuda od 3. listopada 2019., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 51. i navedena sudska praksa).

67 Kao drugo, sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da, na temelju članka 65. Građanskog zakonika, ima mogućnost ublažiti nedostatak transparentnosti odredbe o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku, koji može dovesti do utvrđenja nepoštenosti te odredbe, i to na način da je tumači u skladu sa zajedničkom voljom ugovornih stranaka.

68 Ipak, treba naglasiti da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se toj odredbi protivi pravilo nacionalnog prava koje u slučaju kada nacionalni sud utvrdi ništetnost nepoštene odredbe u ugovoru sklopljenom između poslovnog subjekta i potrošača, tom sudu omogućuje dopunu tog ugovora uz izmjenu sadržaja te ugovorne odredbe (presuda od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 67. i navedena sudska praksa).

69 Stoga, kada bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredaba u takvom ugovoru, takva mogućnost mogla bi naštetiti ostvarenju dugoročnog cilja postavljenog člankom 7. Direktive 93/13. Naime, takva mogućnost pospješila bi gubitak preventivnog učinka prema poslovnim subjektima do kojeg inače dolazi jednostavnim izuzimanjem nepoštenih odredaba od primjene u odnosu na potrošača s obzirom na to da bi prodavatelji robe ili pružatelji usluga ostali u napasti da koriste takve odredbe znajući da bi nacionalni sudac, čak i kada bi ih morao proglasiti ništetnima, mogao nadopuniti ugovor koliko je potrebno da se zaštiti interes navedenih prodavatelja robe ili pružatelja usluga (presuda od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 68. i navedena sudska praksa).

70 Međutim, iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da bi tumačenje koje sud koji je uputio zahtjev ima na umu na temelju članka 65. Građanskog zakonika *in fine* dovelo do preispitivanja sadržaja odredbe o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku s obzirom na to da bi rezultiralo izmjenom njezina razumijevanja time što se tamo uvelo upućivanje na „tržišnu vrijednost” strane valute.

71 Čak i da tumačenje koje predlaže sud koji je uputio zahtjev odgovara zajedničkom razumijevanju odredbe o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku, a koje su ugovorne stranke imale prilikom sklapanja tog ugovora, što, čini se, ipak proturječi pisanim očitovanjima koja su Sudu podnijele navedene stranke, odredba koju je nacionalni sud proglasio nepoštenom ipak se mora izuzeti iz primjene na temelju članka 6. stavka 1. Direktive 93/13, pri čemu se njezin sadržaj ne može mijenjati.

72 Nacionalni sud može nepoštenu ugovornu odredbu zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava samo ako bi, zbog utvrđivanja ništetnosti nepoštene odredbe, ugovor morao u cijelosti poništiti, čime bi potrošača izložio za njega osobito štetnim posljedicama, tako da bi potrošač na taj način bio kažnjen (vidjeti u tom smislu rješenje od 4. veljače 2021., CDT, C-321/20, neobjavljeno, EU:C:2021:98, t. 43. i navedenu sudsku praksu).

73 Međutim, utvrđeno je da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 protivi to da se praznine u ugovoru koje su uzrokovane uklanjanjem nepoštenih odredaba popune samo na temelju nacionalnih odredaba općeg karaktera, koje predviđaju dopunu učinaka pravnog posla izraženih u njegovu sadržaju, među ostalim, učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti ili ustaljenih običaja, koje nisu ni dispozitivne odredbe ni odredbe primjenjive u slučaju sporazuma ugovornih strana (presuda od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 62.).

74 U ovom slučaju, s jedne strane, iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku ne proizlazi da je cilj radnje tumačenja koju namjerava izvršiti sud koji je uputio zahtjev otklanjanje ništetnosti ugovora zbog toga što se on ne može održati na snazi bez odredbe o indeksaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku.

75 S druge strane, pod uvjetom da sud koji je uputio zahtjev to provjeri, ne čini se da je članak 65. Građanskog zakonika, koji sadržava opće pravilo tumačenja, dispozitivna odredba nacionalnog prava.

76 Kao treće, načelo nepostojanja učinka nepoštene odredbe, kako je predviđeno u članku 6. stavku 1. Direktive 93/13, ne može se dovesti u pitanje razmatranjima u vezi s okolnostima u kojima je ugovor o kojem je riječ bio sklopljen i izvršen.

77 Naime, Sud je već presudio da, u svrhu jamčenja odvraćajućeg učinka članka 7. Direktive 93/13, ovlasti nacionalnog suda koji je utvrdio da je neka odredba nepoštena, u smislu članka 3. stavka 1. te direktive, ne mogu ovisiti o stvarnoj primjeni te odredbe (rješenje od 11. lipnja 2015., Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-602/13, neobjavljeno, EU:C:2015:397, t. 50.).

78 U tim uvjetima okolnost da tužitelji iz glavnog postupka nisu pokazali pretjerani interes za odredbu ugovora o indeksaciji ne može dovesti u pitanje načelo navedeno u točki 57. ove presude, na temelju kojeg je, kada nacionalni sud utvrdi nepoštenost odredbe u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, na njemu da je, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, izuzme iz primjene.

79 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na drugo potpitanje prvog pitanja i drugo pitanje valja odgovoriti da članke 5. i 6. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se protivi to da nacionalni sud, koji je utvrdio nepoštenost odredbe ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, u smislu članka 3. stavka 1. te direktive, provede tumačenje te odredbe kako bi ublažio njezinu nepoštenost, čak i kad bi to tumačenje odgovaralo zajedničkoj volji ugovornih stranaka.

Troškovi

80 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (sedmo vijeće) odlučuje:

1. **Članak 5. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da sadržaj odredbe ugovora o kreditu sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, kojom se utvrđuje kupovna i prodajna cijena strane valute u kojoj je kredit indeksiran, mora omogućavati potrošaču, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, da, na temelju jasnih i razumljivih kriterija, razumije način na koji je utvrđen tečaj strane valute koji je upotrijebljen za izračun iznosa obrokâ otplate, tako da taj potrošač može u svakom trenutku sam odrediti tečaj koji primjenjuje prodavatelj robe ili pružatelj usluga.**

2. **Članke 5. i 6. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se protivi to da nacionalni sud, koji je utvrdio nepoštenost odredbe ugovora sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, u smislu članka 3. stavka 1. te direktive, provede tumačenje te odredbe kako bi ublažio njezinu nepoštenost, čak i kad bi to tumačenje odgovaralo zajedničkoj volji ugovornih stranaka.**

Potpisi